

LEXICONORDICA

22 · 2015

SPROGLIGE VARIETETER I
NORDISKE ORDBOGSRESURSER

SÆRTRYK

NORDISK FORENING FOR LEKSIKOGRAFI

LexicoNordica 22 · 2015

Sproglige varieteter i nordiske ordbogsresurser

Hovedredaktører

Henrik Lorentzen

Emma Sköldberg

Redaktionskomité

Christian Becker-Christensen

Sturla Berg-Olsen

Annika Karlholm

Mariann Skog-Södersved

Ásta Svavarsdóttir

© 2015 LexicoNordica og forfatterne

Omslag og sats: Laurids Kristian Fahl

Trykt hos: Tarm Bogtryk a-s, Danmark

LexicoNordica trykkes med økonomisk støtte fra

Nordplus Nordiske Sprog

ISSN 0805-2735

ISSN 1891-2206 (online)

Indhold

Henrik Lorentzen & Emma Sköldberg

Sproglige varieteter i nordiske ordbogsressurser9

Tematiske bidrag

Torben Christiansen & Lars Trap-Jensen

Om slangudtryks flygtighed – i sproget og i ordbøgerne..... 17

Ruth Vatvedt Fjeld

Språklige varieteter eller språklige rariteter?

Om bruk av valgfrie former i norsk bokmål 35

Carsten Hansen

Beskrivelsessproget i *Ordbog over Dansk Talesprog*..... 57

Inger Schoonderbeek Hansen

Fællesdanske og dialektale ord i *Jysk Ordbog*.....77

Charlotta af Hällström-Reijonen

Finlandssvenska i SAOL och andra ordböcker99

Carl-Erik Lundblad

Sydsvenska dialektordböcker och en sydsvensk

dialektdatabas..... 117

Toril Opsahl

Kan ord i bruk bli ord i bok? Urbane ungdomsvarieteter

i framtidige ordboksressurser 131

Lars Törnqvist
Nordiska dialekt- och slangordböcker på Internet..... 151

Ikke-tematiske bidrag

Zakaris Svabo Hansen
Færøske ordbøger i 2000-tallet.....173

Anmeldelser

Jón Hilmar Jónsson
Begrepenes sammensatte verden..... 187

Peter Stray Jørgensen
Slangordbogen. Dansk slang og dagligsprog
– underholdning eller seriøs ordbog? 205

Annika Karlholm
Ordbok över Finlands svenska folkmål som nätresurs213

Jaana Puskala
Finska *Kielitoimiston sanakirja* fritt tillgänglig på nätet..... 227

Margunn Rauset
Tungtvegande ny bokmålsordbok? 243

Liisa Deth Theilgaard
Ordnnett.no – et tiårseftersyn 263

Meddelelser*Henrik Hovmark*

Nyt fra bestyrelsen for Nordisk Forening for Leksikografi 285

*Halldóra Jónsdóttir*Rapport fra den 13. Konference om Leksikografi i Norden,
København 19.-22. maj 2015..... 289*Nina Martola & Caroline Sandström*

Kristina Nikula 1943–2014..... 297

Redaktionelt.....300

Nordiska dialekt- och slangordböcker på Internet

Lars Törnqvist

This paper gives an overview of Nordic dialect and slang dictionaries on the Internet. There are two main types of dialect dictionaries: large academic dictionaries covering many dialects, made by scholars and primarily made for scholars, and small, simple glossaries covering a few hundred words or phrases in one dialect, usually made by laymen for laymen. The latter type reveals what the general public considers essential in a dialect dictionary. The largest slang dictionaries are cooperative projects where the users add their own colloquial expressions to a common database. However, most slang dictionaries are small and specialized. They are usually compiled by a single person and cover a limited domain, e.g. drug slang, sports slang, railway slang, immigrant slang, nicknames, insults or curses. The structure of the specialized dictionaries is often tailored for their content, and this multitude of small dictionaries displays a considerable lexicographical inventiveness.

1. Inledning

Det finns ett stort antal nordiska dialekt- och slangordböcker fritt tillgängliga på Internet. I den här artikeln ges en kort översikt över dem, baserad på *Cercurius – Lexikonlänkar*. Länksamlingen har bildats genom sammanslagning av min tidigare länksamling på Thesauruslex.se och min hustru Madeleine Midenstrands samling på Midenstrand.se. Totalt omfattar samlingen cirka 2 200 lexikala länkar. Samlingen är ständigt föränderlig genom att nya ordböcker tillkommer medan andra försvinner från webben. Länksamlingen gör inte anspråk på att vara fullständig, så uppgifterna om antal ordböcker nedan torde understiga det verkliga antalet.

1.1. Avgränsning och uppdelning

I den här översikten behandlas ordböcker över två olika typer av substandardspråk: dialekt och slang. Med dialekt avses här en språklig varietet som är begränsad till ett visst geografiskt område men inte är begränsad till en viss social grupp och som är relativt oföränderlig över tid. Med slang menas här uttryck med informellt stilvärde, ofta kreativt bildade, som användaren väljer i stället för ommarkerade uttryck för att uppnå en bestämd effekt (Christiansen & Trap-Jensen 2015). När man tittar närmare på ordböckerna märker man att gränsen mellan dialektordböcker och slangordböcker inte är särskilt skarp. Dialektordböcker innehåller i många fall slanguttryck, särskilt ordböcker över urbana dialekter. Slangordböcker innehåller å andra sidan dialektala uttryck, och flera slangdatabaser har en särskild kategori för dialektord. Ordböckerna har dock alltid en tydlig övervikt för antingen dialekt eller slang.

Det finns några likheter mellan dialektordböcker och slangordböcker, som snarare är tendenser än skarpt avgränsade skillnader. Dialektordböcker beskriver ofta ett äldre språkbruk. Ibland bygger de på material som är insamlat för länge sedan, och i många fall är de sammanställda av äldre personer som dokumenterar sin barndoms språk. Slangordböcker är ofta mer inriktade mot aktuellt språkbruk, särskilt bland ungdomar. Det finns dock exempel på ordböcker över nutida dialekter och historisk slang. Slutligen finns det en geografisk skillnad: dialektordböcker täcker framförallt landsdelar som ligger långt från huvudstadsområdena, medan slangordböckerna oftare dokumenterar huvudstädernas talspråk.

Utöver egentlig slang behandlas här några andra delar av det informella språkregistret: svordomar, invektiv, chatt- och sms-uttryck samt smeknamn.

2. Dialektordböcker

På Cercurius länksidor finns det länkar till 64 svenska, 30 norska, 9 danska och 5 finska dialektordböcker. Några av ordböckerna täcker ett helt land eller en större landsdel, men de allra flesta behandlar dialekten i ett litet område – en socken eller en stad.

Ordböckerna över enskilda svenska dialekter är spridda över större delen av det svenska språkområdet. Det finns särskilt många exempel från Skåne, Västkusten, Dalarna och Norrland, medan det nästan helt saknas dialektordböcker från östra Mellansverige. Finlandssvenskan representeras av några allmänt finlandssvenska ordböcker och några ordböcker över österbottniska dialekter.

De norska dialektordböckerna har en ganska jämn spridning över landet, bortsett från området kring Oslofjorden där de är ytterst få.

De ganska fåtaliga danska dialektordböckerna beskriver främst dialekter på Jylland och Bornholm.

För finska dialektordböcker gäller motsvarande mönster. Här är det framförallt fråga om dialekter i Karelen och Lappland.

Det geografiska mönstret är tydligt: dialektordböcker blir vanligare ju längre bort man kommer från huvudstadsområdena. Detta tyder på att folk i områden där dialekten skiljer sig mycket från standardspråket är mer motiverade att göra dialektordböcker.

2.1. Två huvudtyper av dialektordböcker

Nästan alla dialektordböcker på Internet kan hänföras till endera av två huvudtyper: forskningsprojekt och folklexikografi.

2.1.1. Forskningsprojekt

De största dialektordböckerna på Internet är stora databaser som täcker det dialektala ordförrådet i ett land eller en landsdel. De drivs som forskningsprojekt, finansieras med forskningsanslag

och sysselsätter många akademiskt utbildade personer under lång tid. Projekten har ofta startats långt före datoråldern och bygger på material som har samlats in successivt från slutet av 1800-talet och framåt. Många av projekten är ännu ofullbordade. Exempel på sådana projekt är *Norsk Ordbok 2014*, *Syd- och västsvensk dialekt-databas*, *Jysk Ordbog* och *Finlands svenska folkmål*.

De här projekten har till syfte att dokumentera språklig variation och att beskriva språklig utveckling i tid och rum. De ger ofta noggranna uppgifter om etymologi, belägg och variantformer. Utal anges med speciell fonetisk skrift. Dessa ordböcker vänder sig i första hand till språkforskare, studenter och andra som har goda lingvistiska förkunskaper. Ordböckerna är därför inte särskilt lätta att använda för folk i allmänhet.

Uppslagsorden anges i normaliserad form. Detta har fördelen att man kan behandla många olika dialektala former i samma ordboksartikel. Om dialektordet har en direkt motsvarighet i standardspråket används denna standardform som uppslagsord, i annat fall används en konstruerad form som visar hur ordet har bildats. Lemmaformerna kan därför skilja sig avsevärt från de dialektala uttalsformerna. *Syd- och västsvensk dialektdatabas* har exempelvis den konstruerade formen *kattling* som uppslagsord i stället för uttalsformen *tjälling* 'kattunge' (Lundbladh 2015). De konstruerade uppslagsorden medför att det kan vara svårt för användarna att hitta de ord som de letar efter om det inte finns andra ingångar till materialet. Databaser av den aktuella typen ger dock möjlighet till sökning även på dialektala uttalsformer.

En besläktad typ är dialektordböcker som har getts ut i bokform och senare digitaliserats av exempelvis Projekt Runeberg eller Google Books. Ett par exempel är *Svenskt dialektlexikon: ordbok öfver svenska allmogespråket* från 1867 och *Ordbok öfver halländska landskaps-målet* från 1858. Här återges helt enkelt de ursprungliga boksidorna i bild. Den digitala versionen ger oftast möjlighet till sökning i texten.

2.1.2. Folklexikografi

Det största antalet webbaserade dialektordböcker kan hänföras till folklexikografi, alltså lexikografiskt arbete som utförs av vanligt folk utanför de etablerade institutionerna. Dessa projekt är ofta rena motsatsen till forskningsprojekten – de är små och drivs av frivilliga krafter under en begränsad tid. Ordböckerna har enkel struktur och avser en enda dialekt. De sammanställs oftast av personer som är förtrogna med den aktuella dialekten och vänder sig till folk som saknar lingvistiska specialkunskaper. Utgivarna är hembygds- och pensionärsföreningar, lokaltidningar, kommuner (särskilt i Norge), småföretag eller enskilda personer. Syftet tycks i allmänhet vara att framhäva den lokala identiteten. Tyvärr är många av dessa ordböcker lättflyktiga – de har en tendens att byta webbadress eller helt enkelt försvinna efter några år.

Omfånget varierar från tio uppslagsord till flera tusen; de flesta omfattar några hundra ord. Uppslagsorden är ord eller fraser som avviker från vårdat standardspråk och är typiska för det lokala tal-språket. Uttrycken behöver inte nödvändigtvis vara specifika för den aktuella dialekten – ibland hittar man allmänt utbredda slang-uttryck som till exempel *skitgott* i dialektordböcker.

Artikelstrukturen är oftast mycket enkel: ett ord eller en fras på dialekt följs av en ekvivalent eller en förklaring på standardspråk. Dialektorden återges med uttalsnära stavning med ett minimum av specialtecken; ofta används *ô* för att beteckna öppet ö-ljud och *L* för att beteckna tjockt l (dock inte i exemplet här nedan).

Den uttalsnära stavningen innebär att uppslagsord kan hamna på en annan plats i alfabetet än den normala. Detta förutsätter att användaren har en viss kännedom om dialekten. I följande exempel ur *Bli en oikti östgöte* visas hur östgötskans vokalisering av initiala /r/ gör att ord som normalt börjar på R hamnar under bokstaven O:

- Oammel = stryk
 Oams = utan pengar, pank
 Oangle opp = växa upp fort
 Oobygge = leksaker
 Obändi = envis
 Oekordeli = pålitlig, ansenlig, (stor) redbar
 Oeka = stappla

Uppslagsorden står som regel i alfabetisk ordning, men det finns även exempel på uppdelning efter fackområde eller fullkomlig avsaknad av sortering.

Uppslagsorden kan vara dialektala uttals- och böjningsformer av ord som finns i standardspråket. Ibland står uppslagsordet i böjd form (bestämd form eller pluralform för substantiv, presens- eller preteritumform för verb) om dialektens böjningsformer skiljer sig från standardspråkets. Ekvivalent eller förklaring är oftast men inte alltid grammatiskt kongruent med uppslagsordet. Ett exempel från *Gamla västgötska dialektord* visar hur blandningen av böjningsformer kan se ut:

ban	bad honom, t.ex. ja ban å köra ut säa
= jag bad honom att köra ut säden
bete	bit
bonnen	bonden
bLinka	blinka, blinkar
bLåer	blå
bru	brud
bruner	brun
bräa	bräda, brädan (virke)
bögda	bygden

Vissa ordböcker har mer utvecklad mikrostruktur med grammatiska noteringar (ordklass och genus) och exempelmeningar där uppslagsordet förekommer i kontext.

I några ordböcker återges uttalet med ljudfiler. En av dessa är *Dialektord og -uttrykk fra Volden i Verdal*, en ganska omfattande ordbok där både uppslagsord och exempelmeningar finns som ljudfiler. En mindre ordbok, som är mer underhållande än informativ, är *Värmländsk ordlista*, där ett 30-tal värmländska uttryck har talats in av lokala kändisar.

De folklexikografiska dialektordböckerna vänder sig i första hand till lekmän. De presenterar ett litet antal typiska dialektuttryck för läsare som ofta förutsätts ha någon kännedom om den aktuella dialekten. Det begränsade omfånget gör att man kan läsa hela ordboken i ett svep och på så sätt snabbt få en överblick av dialekten. Den enkla strukturen gör det också lätt att tillgodogöra sig innehållet i ordböckerna.

Den folkliga lexikografin visar hur folk i allmänhet väntar sig att en dialektordbok ska vara utformad. Några exempel som professionella lexikografer kan ta till sig är att dialektordböcker bör begränsas till en enda dialekt, att uppslagsorden ska vara dialektuttryck med uttalsnära stavning utan specialtecken, att uppslagsorden kan vara hela fraser, att böjningsformer som avviker från standardspråket bör ingå och att förklaringarna bör vara enkla och inte nödvändigtvis måste vara formellt korrekta och grammatiskt kongruenta.

Ett fåtal folkliga dialektordböcker närmar sig vetenskaplig klass. En ordbok som sticker ut från mängden genom sin avancerade struktur och höga kvalitet är *Talemålet i Valle og Hylestad*. Den är upplagd som databas och innehåller grammatiska uppgifter, fullständiga böjningsformer, förklaringar, exempel och ljudfiler, men är ändå lättillgänglig för lekmän. Denna ordbok borde enligt min mening tjäna som förebild för alla som sammanställer dialektordböcker, både professionella lexikografer och folklexikografer.

Ordliste

Ordklasse: Vis:

Emne: Dialekt:

Indeks: **A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z Æ Ø Å**

Søk:

lúsetrøye

Har du merknad til registreringa av dette ordet, klikk [her](#).

Ordklasse: Substantiv (hokjønn)

Emne: Klede og sko

	Ubunden	Bunden	Dativ
Eintal	lúsetrøye	lúsetrøya	lúsetrøyunn
Fleirtal	lúsetrøyu	lúsetrøyun	lúsetrøyó

Forklaring: lusekuffe

Døme: Lúsetrøya høyre mæ ti' rétte klæsi, men vare au nò brúka ti' "almindelège klæsi".

Grunn for registrering: Ordet er eit dialektord

Registrert: 11.02.2015
Sist oppdatert: 11.03.2015
Ferdig utfyllt og godkjent: 25.02.2015

[<< Tilbake](#)

Figur 1: En sida ur *Talemålet i Valle og Hylestad*.

3. Slangordböcker

Webbaserade slangordböcker finns på alla de större språken i Norden. I Cercurius länksamling finns länkar till 20 svenska, 5 norska, 8 danska, 4 finska och 1 isländsk slangordbok. Det kan noteras att norskan har många dialektordböcker men ganska få slangordböcker, medan danskan har ungefär lika många av vardera slaget.

3.1. Allmänna slangordböcker

3.1.1. Slangdatabaser

Allmänna slangdatabaser finns på många språk. Några nordiska exempel är *Folkmun.se*, *Slanguttrykk.com*, *Gadesprog.dk* och

Slangurorðabók. De har engelskspråkiga förebilder och bygger på användares medverkan. Alla registrerade användare kan själva lägga in nya uttryck. Inmatningsformulären har fält för uttryck, definition, exempel och kategori/tema (t.ex. pengar, alkohol eller sex) samt användaridentitet. Det finns korta hjälptexter som stöd för bidragsgivarna. De inskickade bidragen övervakas för att databasen inte ska fyllas med exempelvis rasistiska uttryck eller allmänt skräp. Antingen förhandsgranskas alla bidrag eller också raderas olämpliga uttryck i efterhand. (Sköldberg 2015, Törnqvist 2010.)

De här databaserna kan bli relativt omfattande eftersom många användare bidrar till innehållet, och de kan också vara bra på att fånga upp aktuellt språkbruk. Bristen på styrning gör dock att urvalet av uttryck lätt kan bli skevt. Kvaliteten på definitioner och exempel är också ytterst varierande.

3.1.2. Wiktionary

Wiktionary har en kategoriseringsfunktion som går att utnyttja till att selektera slanguttryck. I den svenska språkversionen finns slangorden framförallt i kategorierna ”Slang”, ”Nedsättande”, ”Skämtsamt”, ”Vardagligt” och ”Vulgärt”. Den här möjligheten att kategorisera orden har stor potential. Ett problem är att kategorierna är ganska vagt avgränsade och delvis överlappar varandra. Därför kan tagningen lätt bli inkonsekvent eftersom projektet saknar central styrning och enskilda medarbetare gör olika bedömningar. Kategoriseringsmöjligheten finns på alla språkversioner, men den utnyttjas inte alltid i samma utsträckning.

3.1.3. Ordböcker över lokal slang

Det finns några ordböcker över geografiskt begränsad slang, främst från storstäder. Ett par exempel är *Leonis slanglexikon* över Stockholmsslang och *Katujen kieli* över Helsingforsslang. Man kan naturligtvis diskutera om ordböcker över lokalt informellt tal-

språk ska hänföras till dialektordböcker eller slangordböcker, men innehållet i de nämnda ordböckerna har stark slangkaraktär.

3.2. Ordböcker över speciell slang

Det största antalet slangordböcker på nätet är ordböcker över speciella slag av slang. De har i allmänhet litet omfång men kan ändå vara någorlunda täckande inom sitt begränsade område. Liksom fackordböckerna på Internet (Törnqvist 2007) uppvisar de stor typologisk variation. De flesta förklarar slanguttryckens betydelse med hjälp av standardspråkliga ekvivalenter eller förklaringar. Det finns dock exempel på översättningsinriktade slangordböcker, där i synnerhet Öresunds Översättningsbyrå har gjort en stor insats genom att sammanställa specialordböcker för översättning mellan svenska och danska. Dessutom finns det ett par rena produktionsordböcker där användaren kan leta sig fram till slanguttryck med önskad betydelse.

3.2.1. Fackslang

Gränsen mellan fackspråk och fackslang är oskarp, och icke-normativa fackordböcker innehåller ofta ett och annat slanguttryck. Den oskarpa gränsen beror säkert på att många facktermer har uppstått som slanguttryck men efter hand har etablerats som termer. Ett exempel är den typografiska termen *horunge* som står i många slangordböcker, samtidigt som den används som stilneutral fackterm i typografiska uppslagsverk och handböcker.

Ett exempel på ordböcker över gammal yrkesslang är *Knoparmoj*. Denna ordbok presenterar sotarnas hemliga språk, som inte längre används men som har lämnat många bidrag till den allmänna Stockholmsslangen.

Ett modernt exempel är *Bloggslang*, en liten ordbok med ungefär 60 slangord hämtade från svenska musikbloggar. För varje ord ges en definition och ett eller två autentiska användningsexempel.

Ett område med välutvecklat slangspråk är sportens värld. *Sportsjournalistisk-dansk ordbog* är en ganska omfattande ordbok över dansk sportslang. Förutom vanliga slanguttryck innehåller den många smeknamn på idrottsmän och klubbar, vilket är ett utmärkande drag för sportslangen.

En annan domän med utvecklat slangspråk är alkohol och narkotika. Det finns flera specialordböcker över området, bland annat den norska *Rus og språk* och den svenska *Pundartugg*, den senare utarbetad som examensarbete vid Polishögskolan.

En stor och grundligt genomarbetad ordbok över specialslang är *Järnvägsslang*, som är sammanställd av mig utifrån bidrag från ett hundratal deltagare på ett diskussionsforum för järnvägsintresserade. Ordboken omfattar ungefär 470 uppslagsord, däribland många smeknamn på banor och fordon. Bakgrunden till slanguttrycken förklaras om de inte är alldeles självklara. Ordbokens mikrostruktur har den terminologiska ordlistan som förebild, med separata fält för uppslagsord, särskilt användningsområde, formell definition och övriga kommentarer.

3.2.2. Invandrarlang

En speciell typ av slangspråk har utvecklats i de nordiska storstädernas invandrantäta stadsdelar. Den går under namn som ”rinkebysvenska”, ”perkerdansk” och ”kebabsnorsk”, och kännetecknas av ett stort antal lånord från olika invandraspråk. Ordboken *Invandrarvenska* innehåller cirka 150 uttryck med standardspråklig ekvivalent och uppgift om långivande språk. *Multietniskt ungdomsspråk i Sverige og Danmark* innehåller cirka 200 uttryck på rinkebysvenska/perkerdansk med ekvivalenter på svenskt och danskt standardspråk.

3.2.3. Svordomar

Allmänna slangordböcker kan innehålla enstaka svordomar. Renodlade svordomsordböcker är däremot sällsynta. Ett intressant

exempel på en sådan är *Svensk og dansk bandeordbog*. Den är tvåspråkig och tematiskt uppställd. Uttrycken är indelade i sju klasser, bland annat ”Reference til fanden, djævelen og den onde”, ”Reference til sex og latrinære emner” och ”Milde og omskrevne bandeord”. Inom varje klass listas svenska och danska uttryck i alfabetisk ordning i var sin kolumn.

3.2.4. Invektiv och pejorativa uttryck

Svenske og danske skældsord är en tvåspråkig tematisk ordbok över skällsord. Den är indelad i 31 klasser, däribland ”Indvandrere og andre nationaliteter”, ”Krænkelser af intelligens (eller mangel på samme)” och ”Krænkelser af yngres bestræbelser på at blive voksne”. Inom varje klass står svenska och danska uttryck alfabetiskt i var sin kolumn. Liksom den ovannämnda svordomsordboken är den praktiskt användbar för översättare, som lätt kan välja bland ungefärliga motsvarigheter i kolumnen bredvid.

Svenska invektiv är en webbversion av en tryckt bok med samma namn, utgiven i sju upplagor mellan 1963 och 1965. Ordboken har en thesaurusstruktur med fem huvudklasser: könsneutrala, kvinnliga, manliga, ålderdomliga och dialektala skällsord. De tre förstnämnda är underindelade i klasser som ”Bedräglig, skurkaktig, tjuvaktig individ”, ”Fet, klumpig, ovig kvinna” och ”Liderlig, kåt, sexuellt besatt man”. Detta är alltså en produktionsordbok där man kan leta sig fram till ett lämpligt invektiv med hjälp av thesaurusystemet.

Lista över politiska epitet på svenska Wikipedia omfattar ett 50-tal nedsättande benämningar på olika politiska riktningar, från ”betongparti” till ”Åsa-Nisse-marxist”, med förklaringar av uttryckens uppkomst och innebörd.

3.2.5. Förstärkande förled

Danske unges kreative sprogbrug og dannelse af nye ord innehåller ungefär 900 danska ord, de flesta nybildade, med cirka 60 olika

förstärkande förled, exempelvis *edder-*, *hyper-* och *skide-*. Orden är insamlade från ungdomars debattinlägg på Internet under ett par dagar år 2007. Ordboken är en enkel förteckning över faktiskt förekommande sammansättningar och visar graden av produktivitet hos olika förled.

3.2.6. Chatt- och sms-uttryck

En modern innovation på slangområdet är det språk som används på chattar och i sms och andra korta textmeddelanden. Denna slang är speciell genom att den är helt och hållet skriftlig, till skillnad från traditionell slang som ju är talspråksbaserad. Ett utmärkande drag hos chatt- och sms-språk är den rikliga användningen av förkortningar och emotikoner (smileys). De sistnämnda är så utpräglat skriftliga att de inte ens går att uttala, men de har svarigheter i ansiktsuttryck, kroppsspråk och tonfall. Exempel på chattordböcker är *Svenskt chattspråk* och *Danskt chattspråk*. Det finns många listor över emotikoner på webben, några ganska fantasifulla. Listor över de grundläggande, allmänt vedertagna emotikoner finns bland annat i artikeln *Emotikon* på norska Wikipedia.

3.2.7. Smeknamn och öknamn

Smeknamn och öknamn på personer och platser är ett viktigt inslag i informellt talspråk. En del smeknamn finns i allmänna slangdatabaser och ordböcker över lokal slang eller fackslang (exempelvis de ovannämnda *Sportsjournalistisk-dansk ordbog* och *Järnvägsslang*). En mer fullständig och överskådlig redovisning av smeknamnen får man i speciella smeknamnsordböcker. De är oftast små till omfånget och behandlar en viss typ av smeknamn.

Typiske svenske kælenavne for personer innehåller cirka 220 allmänt använda smeknamnsformer av svenska förnamn, till exempel *Bettan* (Elisabet), *Fia* (Sofia), *Hasse* (Hans) och *Jonte* (Jon, Jonas eller Jonatan).

Lista över svenska idrottares smeknamn på svenska Wikipedia innehåller cirka 150 smeknamn på kända idrottare, däribland *Foppa*, *Hoa-Hoa* och *Lillstöveln*. Listan går att sortera efter smeknamn, borgerligt namn och idrottsgren.

Många städer och andra tätorter har etablerade smeknamn, exempelvis *Lusasken* för Kristinehamn och *Tigerstaden* för Oslo. Det finns flera nordiska ordböcker över sådana, däribland *Smeknamn och öknamn på svenska städer* och *Smeknamn och öknamn på norska städer*.

I många större städer finns det mängder av inofficiella namn på stadsdelar, gator, torg och byggnader. De lokala smeknamnen i Köpenhamn beskrivs i *Topografisk københavnerslang*. I artikeln *Göteborgshumor* på svenska Wikipedia finns en lista över inofficiella namn på byggnader och platser i Göteborg. Ett annat sätt att presentera materialet är webbsidan *Vandra i Helsingfors* hos Svenska litteratursällskapet i Finland. Där hittar man smeknamnen på en klickbar karta. När man klickar på en markerad plats på kartan visas gatan eller byggnaden i bild. Det går också att gå åt andra hållet: när man klickar på ett namn i en alfabetisk lista visas läget på kartan.

4. Slutsatser

De flesta dialektordböckerna på Internet är antingen stora, avancerade och heltäckande databaser, sammanställda av forskare och i första hand avsedda för forskare, eller små, enkla och ofullständiga ordlistor, sammanställda av lekmän som talar den aktuella dialekten och i första hand avsedda för lekmän utan lingvistiska förkunskaper. Ordböcker av den sistnämnda typen ger en indikation om hur folk i allmänhet väntar sig att en dialektordbok ska se ut. De kan därför ge idéer om hur dialektordböcker för den stora allmänheten bör utformas.

Slangordböcker på Internet är antingen brett upplagda, användardrivna databaser eller små specialordlistor över en begränsad domän. De sistnämnda är ofta skraddarsydda för det aktuella innehållet, och de uppvisar därför stor variation i makro- och mikrostruktur. De avspeglar en stor lexikografisk kreativitet som kan ge idéer för tillämpning i ordböcker av annat slag.

Den finns en viss innehållsmässig överlappning mellan dialektordböcker och slangordböcker, särskilt där lekmän svarar för innehållet. Detta tyder på att folk i allmänhet inte alltid gör klar åtskillnad mellan dialekt och slang, utan gärna använder samma benämning på allt lokalt, vardagligt språk.

Litteratur

Webbsidor

(URL-adresserna är kontrollerade den 16 juni 2015.)

Bli en oikti östgöte : Östgötsk ordlista. Karin Swartling. <www.kaswa.se/OstgotiskordlistaOppen/ny_sida_1.htm>.

Bloggslang. Märta Weinreich. <www.thesauruslex.se/ordlista/bloggslang.htm>.

Cercurius – Lexikonlänkar. <www.cercurius.se/lankar/lexikon.htm>.

Danske unges kreative sprogbrug og dannelse af nye ord. Poul Hansen, Öresunds Översättningsbyrå. <www.dansk-og-svensk.dk/danskt_lexikon2/Ungdomssprak/danske_unge_sprogbrug_og_orddannelse.htm>.

Danskt chatspråk. Poul Hansen, Öresunds Översättningsbyrå. <www.danska-svenska.se/Ungdomssprak/dansk_chatsprog.htm>.

- Dialektord og -uttrykk fra Volden i Verdal*. Magne Varslot. <www.varslot.net/magne>.
- Emotikon*. Wikipedia : Den frie encyklopedi. <no.wikipedia.org/wiki/Emotikon>.
- Finlands svenska folkmål*. Institutet för de inhemska språken. <kaino.kotus.fi/fo>.
- Folkmun.se*. <www.folkmun.se>.
- Gadesprog.dk*. <gadesprog.dk>.
- Gamla västgötska dialektord*. Marita Persson. <www.domboksforskning.se/gamlavastgotskaord.htm>.
- Göteborgshumor*. Wikipedia : Den fria encyklopedin. <sv.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6teborgshumor>.
- Invandrarsvenska*. <sv-slang.wikidot.com/invandrarsvenska>.
- Jysk Ordbog*. <www.jyskordbog.dk/hjemmesider/index.html>.
- Järnvägsslang*. Lars Törnqvist. <www.cercurius.se/ordlistor/jarnvagsslang.htm>.
- Katujen kieli : Helsingin 1940-60-lukujen puhekielen sanakirja*. Seppo Palander. <www.seppopalander.com/3>.
- Knoparmoj : ordlista över sotarnas eget språk* <www.tyresosot.se/knop.htm>.
- Leonis slanglexikon : Södertugg från förr och annan slang*. Monica B. Jakobsson & Kerstin Lindberg. <leonisslanglexikon.ownit.nu>.
- Lista över politiska epitet*. Wikipedia : Den fria encyklopedin. <sv.wikipedia.org/wiki/Lista_%C3%B6ver_politiska_epitet>.
- Lista över svenska idrottares smeknamn*. Wikipedia : Den fria encyklopedin. <sv.wikipedia.org/wiki/Lista_%C3%B6ver_svenska_idrottares_smeknamn>.
- Multietniskt ungdomsspråk i Sverige og Danmark*. Poul Hansen, Öresunds Översättningsbyrå. <www.danska-svenska.se/Ungdomssprak/rinkebysvenska_perkerdansk.htm>.
- Norsk Ordbok 2014*. <no2014.uio.no/perl/ordbok/no2014.cgi>.

- Ordbok öfver halländska landskaps-målet.* Möller, P. 1858. Google Books. <books.google.se/books?id=dAsoAAAAMAAJ>.
- Pundartugg : Narkotikarelaterade slanguttryck.* Stefan Holmén, Polishögskolan 1997. <pdfsr.com/pdf/pundartugg>.
- Rus og språk.* <web.archive.org/web/20060719113037/http://www.bks.no/slang.htm>.
- Slangurorðabók.* Snara vefbókasafn. <slangur.snara.is>.
- Slanguttrykk.com : norske slanguttrykk på nett.* <www.slanguttrykk.com>.
- Smeknamn och öknamn på norska städer.* Lars Törnqvist. <www.cercurius.se/ordlistor/smeknamnnorskastader.htm>.
- Smeknamn och öknamn på svenska städer.* Lars Törnqvist. <www.cercurius.se/ordlistor/smeknamnsvenskastader.htm>.
- Sportsjournalistisk-dansk ordbog.* <web.archive.org/web/20031204095335/http://www.fusionsnipserne.dk/jour-dan.htm>.
- Svensk og dansk bandeordbog.* Poul Hansen, Öresunds Översättningsbyrå. <www.dansk-og-svensk.dk/danskt_lexikon2/Bandeord/svenske_danske_bandeord.htm>.
- Svenska invektiv : En samling mustiga ålderdomliga & dialektala svenska invektiv.* Anne von Eckermann & Johan Santesson. <pressylta.sofia-albertsson.se>.
- Svenske og danske skældsord.* Poul Hansen, Öresunds Översättningsbyrå. <www.dansk-og-svensk.dk/danskt_lexikon2/skallsord/svenske_danske_skallsord.htm>.
- Svenskt chattspråk.* Poul Hansen, Öresunds Översättningsbyrå. <www.danska-svenska.se/Ungdomssprak/svenskt_chattsprak.htm>.
- Svenskt dialektlexikon: ordbok öfver svenska allmogespråket.* Johan Ernst Rietz (1867). Projekt Runeberg. <runeberg.org/dialektl/0005.html>.

- Syd- och västsvensk dialektdatabas*. Institutet för språk och folkminnen. <www.sprakochfolkminnen.se/sprak/dialekter/syd--och-vastsvensk-dialektdatabas.html>.
- Talemålet i Valle og Hylestad*. Valle Mållag. <www.vallemal.no>.
- Topografisk københavnerslang*. Bjørn Westerbeek Dahl. <www.kobenhavnhistorie.dk/bog/slang>.
- Typiske svenske kælenavne for personer (fornavne)*. Poul Hansen, Öresunds Översättningsbyrå. <www.danska-svenska.se/danskt_lexikon2/Kaelenavne_personer/kaelenavne_personer.htm>.
- Vandra i Helsingfors*. Svenska litteratursällskapet i Finland. <stadsvandringar.webbhuset.fi>.
- Värmländsk ordlista*. Special-Elektronik AB. <www.varmlandska.se>.
- Wiktionary: Den fria ordboken*. <sv.wiktionary.org/wiki>.

Tryckta källor

- Christiansen, Torben & Lars Trap-Jensen (2015): Om slangudtryks flygtighed – i sproget og i ordbøgerne. I: *LexicoNordica* 22 (denna volym).
- Lundbladh, Carl-Erik (2015): Sydsvenska dialektordböcker och en sydsvensk dialektdatabas. I: *LexicoNordica* 22 (denna volym).
- Sköldberg, Emma (2015): Bland runda ord och dialektala uttryck: Om den användargenererade sajten Folkmun.se. I: Caroline Sandström, Ilse Cantell, Eija-Riitta Grönros, Pirkko Nuolijärvi, Eivor Sommardahl (red.): *Perspektiv på lexikografi, grammatik och språkpolitik i Norden*. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken, 229–241.
- Törnqvist, Lars (2007): Språklig och encyklopedisk information i fackordlistor på Internet. I: *LexicoNordica* 14, 35–47.

Törnqvist, Lars (2010): Brukarmedverkan i webbordböcker. I: Kristinn Jóhannesson, Ida Larsson, Erik Magnusson Petzell, Sven-Göran Malmgren, Lena Rogström & Emma Sköldberg (red.): *Bo65: Festskrift till Bo Ralph*. Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 39. Göteborg: Göteborgs universitet, 383–390.

Lars Törnqvist
frilanslexikograf
Cercurius AB
Box 49042
SE-10028 Stockholm
lars@cercurius.se

Dette nummer af LexicoNordica har sproglige varieteter i nordiske ordbogsressurser som hovedtema. I nummeret ses nærmere på ordbøger der dækker bl.a. dialekter, slang, uformelt sprog, talesprog og ungdomssprog. Bidragene omhandler både store nationale ordbogsværker udarbejdet af professionelle leksikografer og større og mindre resurser der især findes på internettet og ofte er udarbejdet af lægfolk.

Udover de indledende tematiske bidrag indeholder bindet også et ikke-tematisk bidrag, et antal anmeldelser af leksikografiske produkter samt bidrag af mere blandet karakter.

Forslag om anmeldelse af et værk eller produkt sendes til tidsskriftets hovedredaktører eller til et af medlemmerne i redaktionskomitéen.

LexicoNordica
Udgivet af
Nordisk Forening for Leksikografi (NFL)
Trykkes med støtte fra
Nordplus Nordiske Sprog

Tidsskriftet udkommer hvert år i november
og udsendes til NFL's medlemmer.
For ikke-medlemmer er prisen NOK 250.

Tidsskriftet kan bestilles hos:
NFL/Rikke Hauge
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
NO-0032 Oslo
Tlf. +47 95 88 38 20
E-post: rikke.hauge@sprakradet.no

- 1 · 1994 Nordiske ordbøger i et samfundsperspektiv
- 2 · 1995 Grammatik i bilingvale nordiske ordbøger
- 3 · 1996 Korpusbaseret leksikografi i Norden
- 4 · 1997 Ordbøger over små sprog i Norden
- 5 · 1998 Fagleksikografi i Norden
- 6 · 1999 Indvandrerordbøger i Norden
- 7 · 2000 Nordiske leksikografiske traditioner
- 8 · 2001 Ordbøger mellem de nordiske sprog
- 9 · 2002 Sprognormering i nordiske ordbøger
- 10 · 2003 Ordbøgskritik i Norden
- 11 · 2004 Bilingval leksikografi i Norden
- 12 · 2005 Elektroniske ordbøger i Norden
- 13 · 2006 Historiske ordbøger i Norden
- 14 · 2007 Leksika og encyklopædier i Norden
- 15 · 2008 Ordbogsbrug i Norden
- 16 · 2009 Ordforbindelser i nordiske ordbøger
- 17 · 2010 Leksikografi og sprogteknologi i Norden
- 18 · 2011 Onomasiologiske ordbøger i Norden
- 19 · 2012 Betydningsbeskrivelser i nordiske ordbøger
- 20 · 2013 Leksikografi og lingvistik i Norden
- 21 · 2014 Store ordbøger i Norden
- 22 · 2015 Sproglige varieteter i nordiske ordbogsressurser